

Назаревич Вікторія Вячеславівна

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету,
Рівне, Україна

ПРОФІЛАКТИКА ОСТРАКІЗМУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ШЛЯХОМ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Феномен остракізації в навчальному просторі, визначається як несхвалення особистості, засноване на соціальних характеристиках, які сприймаються, щоб відрізнити їх від інших членів групи. Р. W. Corrigan вказує на те, що остракізаторська поведінка є першоджерелом суспільного сприйняття особистості, і виключає врахування її позитивних характеристик, та дотримання нею соціально обумовлених групових норм.

Е. Гофман і Г. Фальк в своїх наробках представляють наступні причини остракізації індивідів в середовищі освіти:

– Візуальні ознаки: зовнішні прояви особистості, які виходять із спектру загальноприйнятих групових норм (параметри: зросту, ваги, кольору волосся, наявність додаткових атрибутів і т.д.), рівень привабливості візуальних характеристик остракізованої особистості.

– Когнітивні ознаки: наявність легких когнітивних порушень особистості, проблеми з пам'яттю, мовою, мисленням або судженнями індивіда. Соціальне виключення, пов'язане з нестандартними думками та переконаннями остракіза про соціальний світ, віруваннями про інших, про себе та соціум загалом, а також вірування про конкретні аспекти міжособистісної взаємодії (наприклад, думки, бажання, емоції), про соціальні групи та інститути. Затримка розвитку різних форм соціально-когнітивного розуміння.

– Соціально-комунікативні ознаки: проблеми при використанні індивідом мови в соціальному контексті, труднощі при соціальній взаємодії з іншими учасниками навчального процесу, відсутність соціального пізнання. Неадекватність при сприйнятті точки зору інших, розумінні та належним чином використовуванні правил вербальної та невербальної комунікації. Відсутність вміння реагувати на дії інших, чутливості до психологічного стану інших учасників взаємодії.

Узагальнюючи, зазначені вище причини остракізації осіб в навчальному просторі, варто зазначити, що мінімізація відхилень у спілкуванні та особистісних проявах окремих осіб – є складною та важковпроваджуваною в процесі навчання, отже необхідним стає пошук інших механізмів нейтралізації тенденцій остракізму. Одним з них, може стати робота в групі, через формування національної ідентичності учасників, та мінімізація негативіських

тенденцій, як наслідку пропрацювання колективних цілей, ідей, створення індивідуальних поглядів на питання національності, та приналежності до власної країни.

У суспільствознавстві національна ідентичність розглядається як частина соціальної ідентичності індивіда і як колективне явище, що об'єднує осіб у національні групи. Оскільки група індивідів починає сприймати себе як унікальну, ідентифіковану сутність із претензією на безперервність у часі, на єдність на всій географічній відстані та на право на різні форми самовираження, можна стверджувати, що вони мають прояви почуття національної самосвідомості.

Національна ідентичність – це групове визначення себе як групи – її уявлення про свої стійкі характеристики та основні цінності, інститути та традиції, минулу історію, поточні цілі та майбутні перспективи [1].

Д. Ентоні визначає національну ідентичність як продукт як етнічної історії та ідентичності безперервності, релігійної системи та системи переконань, так і домінуючої ідеології та свідомого маніпулювання, включаючи пам'ять, ідеологію та символіку [1]. Вчений наголошує на важливості третього виміру – «потреба в спільноті» – соціально-психологічного механізму, який виконує фундаментальну роль у формуванні національної ідентичності. Приналежність до нації базується не на схожості між людьми, а на їхніх почуттях сильної прихильності до нації та солідарності з іншими її членами [1].

К. Коростеліна підкреслює, що особи в різних регіонах країни відчувають зв'язок з людьми, яких вони ніколи не зустрічали, тому що уявляють свою спорідненість і асоціацію з іншими представниками національної групи. Це почуття товариства та братерства є глибоким і, незважаючи на свою образну природу, національна ідентичність веде до готовності пожертвувати собою заради захисту нації [3].

М. Келман вказує на те, що такий процес соціального конструювання ідентичності передбачає подвійне включення: відкриття та створення спільних елементів. Соціальна конструкція ідентичності передбачає певний ступінь довільності та гнучкості в тому, як вона скомпрометована (які елементи в неї включені, а які виключені з неї), і в тому, які її межі (хто включений, а хто виключений) [1].

Розглядаючи заявлену тему, як механізм профілактичного впливу на рівень остракізації в навчальному середовищі, вказуємо на наступні елементи його впровадження за системою N. Dubchenkova:

– Вивчення та прийняття специфічних елементів національної ідентичності учнями, включаючи спільні переконання, історію, цінності, припущення та очікування, що буде впливати на процес мінімізації остракізаторських нахилів, через спільність думок та поглядів [2, с. 110-113];

– Розвиток орієнтації, учасників навчального процесу, на саму націю, що дозволить виокремлювати та зважити на загальноприйнятті, позитивні прояви кожного з суб'єктів групової взаємодії [2, с. 110-113];

– Самовизначення як членів нації, такий елемент профілактичної роботи, дозволить сформувати розуміння єдності в колективі, що само по собі нівелює процес остракізації [2, с. 110-113].

Отже, звертаємо увагу на те, що залучення осіб до процесу формування національної ідентифікації, забезпечує розвиток почуття «спільності» в групі, і таким чином знижує рівень прояву тенденцій неприйняття. Як зазначає G. Palatkina профілактика соціальної ідентичності в середовищі освіти, провокує стимули до групової однорідності, а отже, мінімізації остракізації або знищення етнічних «інших» [4, с. 32-36].

Робота з новими напрямками розвитку духу національної відданості, втілює потенціал для морально-правової незалежності учасників навчання, особистісної гідності та вищої самооцінки груп освітянського простору у державі [2, с. 110-113].

Однією з цілей впровадження профілактичних дій в освітянському просторі є формування та відтворення ідентичності колективу, яка реалізувалася через норми та цінності, що об'єднують членів спільноти та об'єднують ідеї та дії. Стійким елементом цієї складної структури є свідоме усвідомлення особистістю власного етногенезу. Приналежність до тієї чи іншої етнічної групи існує як думка, що зміцнилася протягом життя. Проте часто можуть змінюватися й навіть зникати інші елементи структури: шанобливе ставлення до традицій, звичок, обрядових процесів, любов до культури свого етносу, історії, героїв, героїчних земляків.

За відсутності зазначених вище проявів, не можна говорити про національну ідентичність, яка виконує важливі функції:

– Когнітивну, сутністю якої є усвідомлення власної відмінності від інших національностей, виділення свого особливого «ми», власної реальності. Завдяки когнітивній функції мінімізуються розриви еволюційної самосвідомості етносу; підвищується духовність національності; оптимальне функціонування національної самосвідомості без цієї функції недосяжне [5, с. 47-51];

– Емоційно-ціннісну, суть якої полягає у спрямованому формуванні власного ставлення до цінностей нації, які пов'язані між собою емоціями, настроями та почуттями людей [5, с. 47-51];

– Регулятивну, сутність якої виявляється в досягненні спільної мети завдяки спрямованій волі етносу. Напрямки можуть бути найрізноманітнішими: досягнення національної незалежності, економічних висот і соціального прогресу, збереження і примноження найвищих цінностей матеріального і духовного порядку. Варто відзначити головну ідею

національної детермінації – волю до творчого самовираження, самоствердження та самовизначення [5, с. 47-51].

Взаємодія з якими, дає змогу зберегти цілісність розуміння особи як учасника соціального процесу та нівелювати конфлікт, що може розвинути, коли ідентичність, обрана індивідом, несумісна з ідентичністю, нав'язаною іншими, або соціальним контекстом, у якому ідентичність постійно відтворюється; створити структуру цінностей, учасників навчального процесу, для набуття ними почуття єдності. А також, врегулювання конфронтацій, за допомогою виявлення спільних дій та мотивів діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права : підручник. Київ : Кондор, 2005.
2. Dubchenkova N. O. Cognitive interest as a factor in the development of activity and independence in teaching children. *Science, education and innovation. Collection of articles: International scientific and practical conference*. 2016. № 3. P. 110–113.
3. Korostelina K. V. Formation of National Identity and Conflict Intentions of Minorities. New York : Social Identity and Conflict. Palgrave Macmillan, 2007.
4. Palatkina G. V. Multicultural education: equal opportunities and equal rights. *Proceedings of the Volgograd state pedagogical University*. 2015. № 2. P. 32–36.
5. Sidorov N. R. Psychology of deviant behavior: a new look. *Bulletin of the practical psychology of education*. 2008. № 2. P. 47–51.

Окаєвич Анастасія Валеріївна

аспірантка кафедри соціальної роботи і
менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна

Калаур Світлана Миколаївна

доктор педагогічних наук, професор,
директор центру післядипломної освіти
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Вступ. Сучасні підходи до проблеми формування особистості професіонала та майбутнього офіцера Збройних сил України, зокрема,